

Η ανασυγκρότηση της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης μεταπολεμικά. Συγκρίσεις με την Ευρώπη.

Ενότητα 3^η : Η επιστροφή των πρώτων επιζώντων στη Θεσσαλονίκη.

Μαρία Καβάλα
Ιστορικός, μεταδιδακτορική διδάσκουσα
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Η ανασυγκρότηση της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης μεταπολεμικά. Συγκρίσεις με την Ευρώπη.

Η επιστροφή των πρώτων επιζώντων στη Θεσσαλονίκη.

Βουνό, στρατόπεδα, κρυψώνες.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Η επιστροφή των πρώτων επιζώντων στη Θεσσαλονίκη
2. Πορείες θανάτου
3. Οι Έλληνες Εβραίοι επιζώντες
4. Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών»)
5. Θεσσαλονίκη και πάλι

Σκοποί ενότητας

- Να γίνει κατανοητή η ποικιλομορφία των διασωθέντων Εβραίων ως προς τον τρόπο διάσωσής τους και οι μεταξύ τους διαφοροποιήσεις και τελικά διαφορές και συγκρούσεις. Να γίνει αντιληπτό το γεγονός της απαξίωσης της ζωής εκ μέρους των ναζί ακόμη και την ύστατη ώρα αλλά και των μεταπολεμικών δυσκολιών μετακίνησης, εγκατάστασης, αναζήτησης ταυτότητας, «πατρίδας» και τελικά τόπου παραμονής των Εβραίων και ιδιαίτερα των Ελλήνων Εβραίων που μας ενδιαφέρουν εδώ.

Η επιστροφή των πρώτων επιζώντων στη Θεσσαλονίκη (1/4)

Στην ενότητα αυτή θα παρακολουθήσουμε την αφήγηση της Ρίκας Μπενβενίστε για την επιστροφή και θα αναλύουμε περισσότερο συγκεκριμένα σημεία.

Θεσσαλονίκη, 30 Οκτωβρίου 1944: *«Μια μέρα που ξεκίνησε συννεφιασμένη κι όσο περνούσε έγινε ηλιόλουστη...»*
θυμάται ο Θεσσαλονικιός συγγραφέας Νίκος Μπακόλας.

«Νωρίς το απόγευμα άρχισαν να μπαίνουν στην πόλη ομάδες από αντάρτες, δυο-τρεις μέρες αργότερα αποβιβάστηκαν οι Άγγλοι. Οι Εβραίοι ξαναπερπατούν στην πόλη τους. Πρώτοι ίσως όσοι κρύβονταν μέσα στην πόλη, θα ακολούθησαν κάποιοι εβραίοι αντάρτες, εκείνοι που κρύβονταν στα βουνά, σε χωριά, στην Αθήνα, 70-80 άνθρωποι όλοι κι όλοι».
(Μπενβενίστε, 2014, σ. 135)

Η επιστροφή των πρώτων επιζώντων στη Θεσσαλονίκη (2/4)

Όταν ο πρώτος επιζών του Άουσβιτς φτάνει στη Θεσσαλονίκη, τον Μάρτη του '45, τα κακά μαντάτα κάνουν γρήγορα τον γύρο της πόλης: «Οι Γερμανοί έκαψαν όλους τους Εβραίους της Θεσσαλονίκης στα κρεματόρια», λέει. [...] Προς το τέλος της άνοιξης φθάνουν στην πόλη επιζώντες των στρατοπέδων συγκέντρωσης και των στρατοπέδων του θανάτου. [...] Τους περιβάλλει μια ανησυχητική ξενότητα. Αποξενωμένοι και ολομόναχοι, καθώς η μοίρα τους μοιάζει να μην αφορά όσους στέκουν γύρω. Εξορισμένοι από ό,τι κάποτε τους χάριζε εμπιστοσύνη, από ό,τι πίστευαν, εξορισμένοι από την ιστορία της ίδιας τους της ζωής. Εκείνο το όνειρο-εφιάλτης που τους βασάνιζε και το: ποιος θα πιστέψει την πείνα, το κρύο, τον πόνο, τον φόβο, την εξάντληση, την απελπισία, τον θάνατο ολόγυρα, παντού. Ακόμη κι αν επιθυμούν να μιλήσουν, γρήγορα καταλαβαίνουν πως κανείς απ' όσους δεν έζησαν και δεν είδαν δεν θέλει να ακούσει» (Μπενβενίστε, 2014, σ. 135-136).

Η επιστροφή των πρώτων επιζώντων στη Θεσσαλονίκη (3/4)

«Συχνά μια βάνουση, διεστραμμένη καχυποψία βαραίνει επάνω τους. Όποιος δεν γνώρισε τα στρατόπεδα, είναι πρόθυμος να πιστέψει πως εκεί μόνο εγκληματίες επέζησαν, ή τουλάχιστον εκείνοι που εκεί μέσα είχαν γίνει εγκληματίες ή ακόμη, ότι τα στρατόπεδα δεν ήταν τάχα και τόσο φοβερή υπόθεση, απόδειξη οι ίδιοι οι επιζώντες, αφού επέστρεψαν....

Μερικές φορές, η καχυποψία δεν λείπει ούτε από τις σχέσεις με τους δικούς τους, καθώς μια διαβάθμιση βασάνων, μια ιεραρχία πόνου έρχεται κάποτε να δηλητηριάσει την επιθυμία για μια «κανονική ζωή». Μα τι θα πει «κανονική ζωή»; Θυμός, πόνος, μοναξιά, ευθύνες, ελπίδα είναι συναισθήματα που διαδέχονται ατέρμονα το ένα τ' άλλο» (ό.π., σ. 137).

Η επιστροφή των πρώτων επιζώντων στη Θεσσαλονίκη (4/4)

«Πέρασε αρκετός καιρός από την Απελευθέρωση ώσπου να επιστρέψουν όλοι οι επιζώντες. Όταν οι Σύμμαχοι απελευθερώνουν τα εγκαταλειμμένα από τους Γερμανούς στρατόπεδα πρέπει να περιθάλψουν τους μισοπεθαμένους κρατούμενους.

Για πολλούς έγκλειστους, χωρίς οι ίδιοι να το γνωρίζουν, ο μακρύς δρόμος της επιστροφής είχε αρχίσει όταν, καθώς οι Σύμμαχοι πλησίαζαν, οι Γερμανοί εκκένωναν τα στρατόπεδα και οδηγούσαν τους κρατούμενους σε βασανιστικές πορείες θανάτου. Τον παγωμένο χειμώνα του '44-'45, μισόγυμνοι, εξαντλημένοι, πεινασμένοι περπατούν αδιάκοπα σε δρόμους στρωμένους με πτώματα» (ό.π., σ. 142).

Πορείες θανάτου (1/9)

Η τεράστια σοβιετική καλοκαιρινή επίθεση το 1944 στην ανατολική Λευκορωσία συντρίβει το γερμανικό στρατό και επιτρέπει στις σοβιετικές δυνάμεις να φτάσουν στο πρώτο από τα ναζιστικά στρατόπεδα συγκέντρωσης, το Lublin / Majdanek. Λίγο μετά από αυτήν την ήττα, ο αρχηγός των SS (SS Reichsfuehrer) Χάινριχ Χίμλερ διέταξε όλοι οι κρατούμενοι από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και τα subcamps να εκκενωθούν προς το εσωτερικό του Ράιχ.

Λόγω της ταχείας σοβιετικής προέλασης, τα SS δεν είχαν το χρόνο για την πλήρη εκκένωση του Majdanek. Τα σοβιετικά και τα δυτικά μέσα ενημέρωσης έδωσαν ευρεία δημοσιότητα στις θηριωδίες των SS στο στρατόπεδο, χρησιμοποιώντας τόσο πλάνα από το στρατόπεδο κατά την απελευθέρωση όσο και συνεντεύξεις των επιζώντων κρατουμένων. Οι εκκενώσεις των στρατοπέδων συγκέντρωσης είχαν τρεις σκοπούς:

Πορείες θανάτου (2/9)

1. Τα SS δεν θέλουν να πέσουν σε εχθρικά χέρια ζωντανοί κρατούμενοι που θα πουν τις ιστορίες τους στους δυτικούς και Σοβιετικούς απελευθερωτές.
2. Πίστευαν ότι οι κρατούμενοι μπορούσαν ακόμη να χρησιμοποιηθούν στην κατασκευή και συντήρηση των εξοπλισμών.
3. Ορισμένοι ηγέτες των SS, συμπεριλαμβανομένου και του Χίμλερ, παράλογα πίστευαν ότι θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν τα εβραϊκά στρατόπεδα συγκέντρωσης και τους αιχμαλώτους ως ομήρους για να διαπραγματευτούν για μια ξεχωριστή ειρήνη στη Δύση, που θα εγγυάται την επιβίωση του ναζιστικού καθεστώτος.

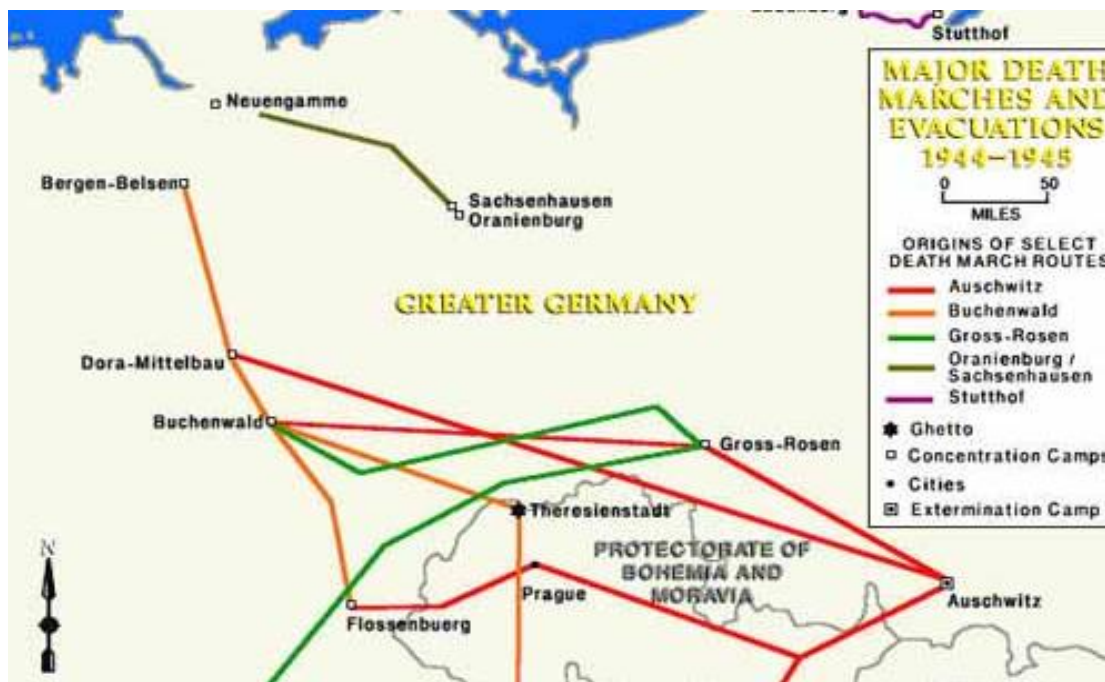
Πορείες θανάτου (3/9)

Το καλοκαίρι και στις αρχές του φθινοπώρου του 1944, πραγματοποιήθηκαν οι περισσότερες από τις εκκενώσεις. Αρχικά γίνονταν σιδηροδρομικώς ή, στην περίπτωση του αποκλεισμού των γερμανικών θέσεων στα κράτη της Βαλτικής, με πλοίο.

Καθώς ο χειμώνας πλησίαζε, ωστόσο, και οι Σύμμαχοι έφτασαν στα γερμανικά σύνορα άρχισαν εκκενώσεις των στρατοπέδων συγκέντρωσης τόσο από τα δύο ανατολικά και δυτικά με τα πόδια.

Πορείες θανάτου (4/9)

Εικόνα 1: Πορείες θανάτου

Οι μεγαλύτερες πορείες θανάτου έλαβαν χώρα το χειμώνα του 1944-1945, όταν ο σοβιετικός στρατός άρχισε την απελευθέρωση της Πολωνίας. Εννέα ημέρες πριν οι Σοβιετικοί έφτασαν στο Άουσβιτς, οι Ναζί εξανάγκασαν 60.000 κρατούμενους να κινηθούν από το στρατόπεδο προς το Wodzislaw, μια πόλη τριάντα πέντε μίλια μακριά. Περίπου ένας στους τέσσερις έχασαν τη ζωή τους στο δρόμο.

Πορείες θανάτου (5/9)

Μέχρι τον Ιανουάριο του 1945, το Τρίτο Ράιχ ήταν στα πρόθυρα της στρατιωτικής ήττας. Το μεγαλύτερο τμήμα της γερμανικής ανατολικής Πρωσίας ήταν ήδη υπό σοβιετική κατοχή.

Σοβιετικές δυνάμεις πολιορκήσαν τη Βαρσοβία, την Πολωνία, και τη Βουδαπέστη στην Ουγγαρία, στο πλαίσιο της προετοιμασίας για να απωθήσουν τις γερμανικές δυνάμεις προς το εσωτερικό του Ράιχ.

Μετά την αποτυχία της αιφνιδιαστικής γερμανικής επίθεσης των Αρδεννών το Δεκέμβριο του 1944, η αγγλο-αμερικανική δύναμη στη Δύση ήταν έτοιμη να εισβάλει στη Γερμανία.

Πορείες θανάτου (6/9)

Οι φρουροί των SS είχαν αυστηρές διαταγές να σκοτώσουν τους φυλακισμένους που δεν μπορούσαν να περπατήσουν ή να ταξιδέψουν.

Καθώς οι εκκενώσεις ολοένα και περισσότερο και εξαρτώντο από τις αναγκαστικές πορείες και τα ταξίδια με ανοικτό αυτοκίνητο ή τρένο ή με μικρά σκάφη στα ύδατα της Βαλτικής Θάλασσας κατά τον άγριο χειμώνα του 1944-1945, ο αριθμός εκείνων που πέθαιναν από τον κρύο και την ταλαιπωρία είχε αυξηθεί δραματικά.

Όλα αυτά ενίσχυαν την αντίληψη μεταξύ των κρατουμένων ότι στόχος των Γερμανών ήταν η εξόντωση στην πορεία.

Πορείες θανάτου (7/9)

Κατά τη διάρκεια της πορείας θανάτου, οι φρουροί των SS κακοποιούσαν βάνουσα τους κρατούμενους ενώ με ρητές εντολές πυροβολούσαν όσους δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν.

Χιλιάδες κρατούμενοι πέθαναν από την έκθεση στο κρύο, την πείνα και την εξάντληση. Οι πορείες θανάτου διαδραματίστηκαν στα τέλη του 1944 και του 1945, καθώς τα SS μετέφεραν τους κρατούμενους σε στρατόπεδα βαθύτερα εντός Γερμανία.

Μεγάλες επιχειρήσεις εκκένωσης σημειώθηκαν από το Άουσβιτς, Stutthof, Gross-Rosen προς τα δυτικά στο Μπούχενβαλντ, Flossenbürg, Dachau, Sachsenhausen, το χειμώνα 1944-1945, από το στρατόπεδο του Μπούχενβαλντ και του Νταχάου στο Mauthausen και το Flossenburg την άνοιξη του 1945 και από τα Sachsenhausen και Neuengamme βόρεια προς τη Βαλτική Θάλασσα κατά τις τελευταίες εβδομάδες του πολέμου.

Πορείες θανάτου (8/9)

Καθώς οι συμμαχικές δυνάμεις προέλαυναν στην καρδιά της Γερμανίας απελευθέρωναν εκατοντάδες χιλιάδες κρατούμενους στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Σε αυτές περιλαμβάνονταν και χιλιάδες κρατούμενοι από τις πορείες θανάτου.

Στις 25 Απριλίου 1945, οι Σοβιετικές Δυνάμεις συναντήθηκαν με τις δυνάμεις των ΗΠΑ στο Torgau στις όχθες του ποταμού Έλβα στη κεντρική Γερμανία.

Οι γερμανικές Ένοπλες Δυνάμεις παραδόθηκαν άνευ όρων στα δυτικά στις 7 Μαΐου και στα ανατολικά στις 9 Μαΐου 1945. Η 8η Μαΐου, 1945 διακηρύχθηκε ως ήταν η Ημέρα Νίκης στην Ευρώπη (V Day).

Πορείες θανάτου (9/9)

«Οι πορείες κρατούν μέρες που μοιάζουν ατελείωτες κάποτε με καμιόνια, κάποτε σε τραίνα, από στρατόπεδο σε στρατόπεδο, πάντοτε με τον τρόπο των βομβαρδιστικών. Πεθαίνουν από το κρύο, την πείνα, τον τύφο.

Κάποιοι τολμούν να βγουν από τη σειρά για να αποδράσουν, δύσκολο εγχείρημα σε τόπο αφιλόξενο με ξένη γλώσσα, άλλοι ελευθερώνονται όταν οι φύλακες το βάζουν στα πόδια κι άλλοι αντικρίζουν μια μέρα μπροστά τους τον ελευθερωτή σοβιετικό, αμερικανό ή άγγλο στρατιώτη που με ανάμεικτη την οδύνη και την αποστροφή στο βλέμμα του, απλώνει το χέρι να δώσει ένα τσιγάρο και μια κονσέρβα» (Μπενβενίστε, 2014, σ. 142).

Οι Έλληνες Εβραίοι επιζώντες (1/3)

«Συχνά λησμονούμε ότι την άνοιξη του '45, μια «παλίρροια από νομάδες», εκατομμύρια πρώην κρατούμενοι, έβγαιναν από φυλακές, στρατόπεδα, εργοστάσια και κρησφύγετα και έπαιρναν τους δρόμους και τα τραίνα της επιστροφής. Πολλές φορές οι περιπλανήσεις κρατούσαν μήνες.

Οι εκτοπισμένοι, ελεύθεροι πια, παίρνουν τον δρόμο της επιστροφής, αλλά κάποιοι ανάμεσά τους νιώθουν πως δεν έχουν πια πατρίδα. Περίπλοκες συχνά διαδρομές οδηγούν και τους έλληνες εβραίους να περάσουν από πόλεις της Τσεχοσλοβακίας, της Ουγγαρίας, της Ολλανδίας, του Βελγίου, της Γαλλίας, της Γιουγκοσλαβίας, της Ιταλίας, διαδρομές που έχουν να κάνουν με οικογενειακές ιστορίες και τυχαίες συναντήσεις. Τι να σκέφτονταν άραγε τότε, ο καθένας με τη δική του ιστορία βασάνων, ο καθένας με τη δική του περιπέτεια επιβίωσης». (ο.π., σ. 142-143)

Οι Έλληνες Εβραίοι επιζώντες (2/3)

Όπως μας μεταφέρει η Ρίκα Μπενβενίστε, οι πρώτοι επιζώντες κατευθύνονται από το Σιδηρόκαστρο στη Θεσσαλονίκη με πρώτη στάση στο στρατόπεδο Παύλου Μελά.

Με την άφιξή τους συνειδητοποιούν ότι δεν έχει μείνει κανείς πίσω να τους περιμένει. Άλλοι βρίσκουν στήριγμα στον παλιό γείτονα, φίλο ή συνάδελφο. Άλλοι, όχι. Η κοινότητα που ανασυγκροτείται είναι ο μοναδικός πόλος σταθερότητας.

Ο τελευταίος επιζών επιστρέφει στη Θεσσαλονίκη τον Νοέμβριο του 1945.

Οι Έλληνες Εβραίοι επιζώντες (3/3)

Αρκετοί Ελληνο-εβραίοι προτίμησαν να μην επιστρέψουν και παρέμειναν σε στρατόπεδα πρώην εκτοπισμένων, των displaced persons, όπως έγιναν ευρύτερα γνωστοί.

Σε αυτούς τους χώρους συχνά αρχίζουν καινούριες ζωές, παντρεύονται, κάνουν παιδιά, ενώ περιμένουν την πολυπόθητη βίζα για τις ΗΠΑ, ή την ευκαιρία για μετανάστευση στην Παλαιστίνη.

Για πολλούς η επιστροφή στην Ελλάδα αποδεικνύεται μια ενδιάμεση στάση πριν από τη μετανάστευση, όταν ανακαλύπτουν ότι ο τόπος από τον οποίο διώχθηκαν δεν είναι πια δικός τους, ότι σ' αυτόν δεν υπάρχουν πια ούτε συγγενείς, ούτε σπίτι, ούτε περιουσία. Εκατοντάδες ορφανά ετοιμάζονται για *aliyah* με τη βοήθεια των ανθρώπων του Εβραϊκού Πρακτορείου της Παλαιστίνης.

Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών») (1/10)

Για να κατανοήσουμε τη σημασία της επιστροφής στη «Σιών», τις βάσεις πάνω στις οποίες στήθηκε το κράτος του Ισραήλ, θα κάνουμε μία περιδιάβαση στην ιστορία των εβραϊκών αλίγια.

Σχεδόν σε όλες τις χώρες όπου έζησαν, οι Εβραίοι της διασποράς συνάντησαν διώξεις, καταπίεση και πογκρόμ. Το σιωνιστικό κίνημα για επιστροφή στις ρίζες, στη Σιών, και για δημιουργία μιας εθνικής εστίας είχε αρχίσει να γίνεται ισχυρό από το 19ο αιώνα και ως απάντηση στους υπόλοιπους αναπτυσσόμενους εθνικισμούς.

Το πρώτο κύμα των ολίμ που αποφάσισαν να "επιστρέψουν" ερχόταν από τη Ρωσία και την Ανατολική Ευρώπη. Μετά τα ρωσικά πογκρόμ του 1881 - 1882, περίπου 35.000 Εβραίοι έφτασαν στην Παλαιστίνη. Οι μισοί περίπου από αυτούς επέλεξαν να μην εγκατασταθούν και, τελικά, μόλις 15.000 άνθρωποι έβαλαν τις ρίζες τους στη γη του Ισραήλ. Αυτή ήταν η πρώτη Αλίγια.

Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών») (2/10)

Μερικά χρόνια αργότερα, ακολούθησε η δεύτερη Αλίγια και πάλι από την τσαρική Ρωσία, όπου ο αντισημιτισμός ήταν κυρίαρχη τάση και σημειώθηκαν τα τρομερά πογκρόμ του 1903-1905.

«Αυτήν τη φορά 40.000 άνθρωποι έφτασαν στην Παλαιστίνη - και πάλι οι μισοί από αυτούς δεν κατάφεραν να αντεπεξέλθουν στις αντίξοες συνθήκες που συνάντησαν και έφυγαν.

Οι ολίμοι της δεύτερης Αλίγια ήταν στην πλειονότητά τους νέοι, εμπνευσμένοι από σοσιαλιστικά ιδεώδη. Αυτοί έφτιαξαν τα πρώτα κιμπούτς και έχτισαν την πρώτη εβραϊκή πόλη στην Τζάφα, που αργότερα αναπτύχθηκε και έγινε το Τελ Αβίβ»
(http://archive.in.gr/news/mideast/03d_idior_diaspora_aliyah.htm)

Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών») (3/10)

Με την επανάσταση των μπολσεβίκων το 1917 στη Ρωσία, ξέσπασαν νέα πογκρόμ εναντίον των Εβραίων, που αμέσως επεκτάθηκαν στην Πολωνία και την Ουγγαρία. Είναι η εποχή όπου οι Εβραίοι ταυτίστηκαν με τους μπολσεβίκους και τα Πρωτόκολλα των Σοφών της Σιών, το προπαγανδιστικό κατασκευάσμα της Ωχράνα έγινε μπεςτ σέλερ στους κόλπους των στρατιωτών του Τσάρου και των δυτικών συμμάχων του.

«Άλλοι 40.000 άνθρωποι ξεκίνησαν το μακρύ ταξίδι για την άγνωστη γη της Παλαιστίνης και αυτήν τη φορά οι περισσότεροι επέλεξαν να παραμείνουν εκεί.

Οι νέοι μετανάστες της τρίτης Αλίγια ήταν αυτοί που βοήθησαν στην κατασκευή έργων υποδομής και θεσμικών οργάνων, όπως εργατικών σωματείων και εκλεγμένων συμβουλίων. Τότε δημιουργήθηκε και η Χαγκάνα, η παράνομη οργάνωση αντίστασης εναντίον της βρετανικής κατοχής» .(ο.π)

Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών») (4/10)

«Στη διετία 1926 - 1928 έφτασε στην Παλαιστίνη η τέταρτη Αλίγια με 82.000 ολίμ, από τους οποίους οι 60.000 παρέμειναν.

Ήταν η εποχή της βαθιάς οικονομικής κρίσης στις Η.Π.Α., οι οποίες είχαν μειώσει τον αριθμό της εισόδου μεταναστών, αλλά και η εποχή της έντασης των διώξεων εναντίον των Εβραίων στην Πολωνία.

Οι νέοι ολίμ ήταν άνθρωποι της μεσαίας τάξης και έφερναν μαζί τους τις μικρές τους περιουσίες και τη θέληση για οικονομική ανάπτυξη» (ο.π).

Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών») (5/10)

Το 1933 το εθνικοσοσιαλιστικό κόμμα και ο Χίτλερ αναλαμβάνουν την εξουσία στη Γερμανία. Τα πράγματα για τους Εβραίους της Γερμανίας ήταν ήδη δύσκολα και εκείνη την εποχή πολλοί αποφάσισαν να φύγουν από τη χώρα. Βέβαια στην περιοχή της Παλαιστίνης μπορούσε να πάει συγκεκριμένος αριθμός ανθρώπων καθώς η περιοχή ήταν υπό Βρετανική εντολή.

Πάνω από 250.000 άνθρωποι, οι περισσότεροι επαγγελματίες με καλή εκπαίδευση, ξέφυγαν με την πέμπτη Αλίγια από τη ναζιστική θηριωδία κατά την πρώτη επταετία του Χίτλερ και έφτασαν στην Παλαιστίνη.

Οι νεοφερμένοι αποτέλεσαν τονωτική ένεση για τον εβραϊκό πληθυσμό του Ισραήλ, αλλά συνάντησαν τις βίαιες αντιδράσεις των Αράβων κατοίκων της περιοχής και την εχθρότητα των Βρετανών. Ακριβώς αυτήν την εποχή δημιουργήθηκε η Αλίγια-Μπετ, η μυστική οργάνωση εισαγωγής παράνομων μεταναστών. Ο εβραϊκός πληθυσμός της Παλαιστίνης είχε φτάσει ήδη τους 450.000 κατοίκους.

Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών») (6/10)

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τα κύματα μεταναστών από την Ευρώπη περιορίστηκαν καθώς οι συνθήκες παράνομου ταξιδιού στην κατεχόμενη Γηραιά Ήπειρο ήταν εξαιρετικά επικίνδυνες.

Με την μυστική οργάνωση Αλίγια-Μπετ αρκετοί προσπάθησαν να μπουν κρυφά στην Παλαιστίνη με πλοία, αλλά οι Βρετανοί τους εμπόδιζαν και στη διαδικασία αυτή πολλοί έχαναν τη ζωή τους στη θάλασσα.

Από το 1944 έως το 1948 περίπου 200.000 Εβραίοι κατάφεραν να δραπετεύσουν από την κατεχόμενη Ευρώπη και από αυτούς 80.000 έφτασαν παράνομα στην Παλαιστίνη. Λίγο πριν από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ, οι Εβραίοι ήταν 650.000, το 90% εξ αυτών από την Ευρώπη ενώ το 1919 ζούσαν στην Παλαιστίνη 60.000 Εβραίοι και 600.000 Άραβες.

Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών») (7/10)

Με την υιοθέτηση του Νόμου της Επιστροφής, το νεαρό εβραϊκό κράτος άνοιξε διάπλατα τις πόρτες του στους ολίμ (αυτούς που μεταναστεύουν στο Ισραήλ), με αποτέλεσμα έως το 1951 ο εβραϊκός πληθυσμός του Ισραήλ να διπλασιαστεί σε σχέση με το 1948.

Η πλειονότητα των νεοφερμένων ήταν επιζώντες του Ολοκαυτώματος και προέρχονταν από την Ευρώπη, αλλά πολλοί έρχονταν επίσης από τις αρχαίες κοινότητες των Εβραίων στη Μέση Ανατολή.

Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών») (8/10)

Οι αλίγια θα συνεχιστούν μια κατά τις επόμενες δεκαετίες, όπου υπήρχαν προβλήματα. Έτσι το 1952 130.000 άνθρωποι έφτασαν στο Ισραήλ με τη γιγαντιαία Επιχείρηση *Έζρα και Νεχίμιαν*, που αφορούσε στην αερομεταφορά Ιρακινών Εβραίων με εκατοντάδες πτήσεις κατά τη διάρκεια αρκετών μηνών. Ύστερα από την ίδρυση του κράτους του Ισραήλ είχε αρχίσει αντι-εβραϊκή πολιτική του ιρακινού κράτους εναντίον των Εβραίων του Ιράκ.

Λίγο νωρίτερα πραγματοποιήθηκε για παρόμοιους λόγους η μυστική Επιχείρηση *Μαγικό Χαλί*, με την οποία μεταφέρθηκαν αεροπορικώς (με 380 πτήσεις) 50.000 Εβραίοι -κυρίως παιδιά- από την Υεμένη .

Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών») (9/10)

Με παρόμοιο τρόπο πραγματοποιήθηκε το 1984 η μυστική *Επιχείρηση Μωυσής*: 7.000 Αιθίοπες Εβραίοι κατάφεραν να περπατήσουν χιλιάδες χιλιόμετρα και να περάσουν τα σύνορα της λιμοκτονούσας χώρας προς το Σουδάν, όπου ισραηλινά αεροπλάνα τους μετέφεραν στο Ισραήλ.

Ακολούθησε η *Επιχείρηση Σολομών* το 1991, όπου με 41 πτήσεις εντός 30 ωρών μεταφέρθηκαν οι εναπομείναντες 15.000 Εβραίοι της Αιθιοπίας.

Αλίγια (Aliyah- επιστροφή στη «Σιών») (10/10)

Το μεγαλύτερο μεταπολεμικό κύμα μεταναστών της διασποράς, πάντως, προερχόταν από την ΕΣΣΔ. Στα τέλη της δεκαετίας του '80 η Μόσχα του Γκορμπατσόφ επέτρεψε σε μικρό αριθμό Εβραίων να μεταναστεύσουν.

Με τις πολιτικές αλλαγές της Σοβιετικής Ένωσης στα τέλη του 1991, οδήγησαν σε μαζική φυγή από τη Σοβιετική Ένωση: 190.000 ολίμ της Ρωσίας το 1990, 150.000 το 1991 οι αριθμοί των νεοφερμένων γιγαντώθηκαν. Υπολογίζεται ότι συνολικά από το 1989 έως το 1996 είχαν μεταναστεύσει στο Ισραήλ από την πρώην ΕΣΣΔ περισσότεροι από 700.000 άνθρωποι.

Θεσσαλονίκη και πάλι (1/8)

«Από τα δέκα ζευγάρια ενός από τους πρώτους ομαδικούς γάμους το 1946, τέσσερα μετανάστευσαν στο Ισραήλ, τρία στις ΗΠΑ και μόνο τρία παρέμειναν στη Σαλονίκη».
(Μπενβενίστε , 2014, σ. 339)

Η Ελλάδα επιτρέπει την έξοδο προς την Παλαιστίνη αλλά ζητά ο ενδιαφερόμενος να αποποιηθεί την ελληνική ιθαγένεια. Η κατάσταση είναι εξαιρετικά δύσκολη και στην Παλαιστίνη.

Εκεί οι μετανάστες που είχαν έρθει πριν από τον πόλεμο αντιμετωπίζουν τους επιζώντες των στρατοπέδων άλλοτε σαν χαμένους συγγενείς και άλλοτε ως συνυπεύθυνους για τον χαμό των δικών τους.

Θεσσαλονίκη και πάλι (2/8)

Αλλά και η μετανάστευση πέρα από τον Ατλαντικό, στη γη του αμερικανικού ονείρου δεν είναι εύκολη ή ρόδινη. Ζητήματα όπως μοναξιά, αποξένωση, ρατσισμός αποτελούν καθημερινότητα.

Οι ντόπιοι καταφέρνουν να κρατάνε τους μετανάστες σε απόσταση ενώ η δυσκολία στη χρήση της γλώσσας επιδεινώνει τα προβλήματα.

Θεσσαλονίκη και πάλι (3/8)

«Στην Ελλάδα, τη χαρά της Απελευθέρωσης έρχεται γρήγορα να σκιάσει ένας σκληρός εμφύλιος. Για ορισμένους αριστερούς Εβραίους αυτό σήμαινε συνέχιση των διώξεων.

Για όλους όμως τους Εβραίους, αυτό σήμαινε ότι θα έβλεπαν πολλούς από τους συνεργάτες των Γερμανών να εξαγοράζουν με περισσή εθνικοφροσύνη την ατιμωρησία τους» (ό.π., σ. 340).

Θεσσαλονίκη και πάλι (4/8)

Για τους περισσότερους Έλληνες, Εβραίους και μη, τα μεταπολεμικά χρόνια ήταν χρόνια μεγάλης ανέχειας, δυσκολιών και έλλειψης στέγης.

Η UNRRA και η JOINT είναι εκείνες οι οργανώσεις που προσφέρουν περίθαλψη, φαγητό, ρούχα. Η πρώτη εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο ανθρωπιστικής βοήθειας του β' π.π. ενώ η δεύτερη συνδράμει σχεδόν αποκλειστικά τους επιζώντες Εβραίους.

Τα προβλήματα με τις κατειλημμένες εβραϊκές περιουσίες είναι πολλά. Συχνά οικογένειες μοιράζονται μια στέγη, μια αυλή μέχρι να βρεθεί μία λύση.

Η απόδοση των περιουσιών εξελίσσεται σε μια μακρόχρονη διαδικασία που παρεμποδιζόταν για χρόνια από την απρόθυμη στάση των δημοτικών, των δικαστικών, των πολιτικών εντέλει αρχών.

Θεσσαλονίκη και πάλι (5/8)

Τα αντισημιτικά δημοσιεύματα κάνουν και πάλι την εμφάνισή τους. Μάλιστα, στις 18.7.47, όπως μας μεταφέρει η Ρίκα Μπενβενίστε, αναγκάζουν τον αρθρογράφο της *Εβραϊκής Εστίας* να σημειώσει: «Οι επανελθόντες εκ της ομηρίας Εβραίοι δεν έτυχαν ουδεμιάς απολύτου περιθάλψεως εκ μέρους του επισήμου κράτους. Χειρότερον ακόμη, συνήντησαν πάντοτε και συναντούν ακόμη ανυπερβλήτους δυσχερείας δια να τους αναγνωρισθεί το δίκαιόν των και εις κάθε περίπτωσιν και αι δυσχέρειαι αυταί, μαζί με την κρατικήν αδιαφορίαν έκαμαν ώστε πολλοί εβραίοι να είναι ακόμη άστεγοι και η φυματίωσις να έχει κάνει μεταξύ των από της απελευθερώσεως μέχρι σήμερα, τόσας προόδους που ο αριθμός των ασθενών να είναι σήμεραν οκταπλάσιος από το 1945» (ό.π., σ. 109).

Θεσσαλονίκη και πάλι (6/8)

Κι ενώ ο πόλεμος έχει τελειώσει, η ιεροσυλία του εβραϊκού νεκροταφείου συνεχίζεται ακόμη το 1947, όταν καθημερινά, επιτύμβιες πλάκες μεταφέρονται με κάρα σε διάφορα μέρη της πόλης, γεμίζουν τον περίβολο του Αγίου Δημητρίου, ενώ με αυτές στρώνεται ο δρόμος που συνδέει τη Λεωφόρο Βασιλέως Γεωργίου με το Στρατηγείο.

Θεσσαλονίκη και πάλι (7/8)

Σε μία βαθύτατα πολιτική διαδικασία «τα χρόνια 1945-47, οι κοινότητες στη Θεσσαλονίκη, την Αθήνα αλλά και σε όλες τις μικρότερες πόλεις ανταποκρίνονται στην πρόκληση της ανασυγκρότησης. Στις αρχές του 1946 γίνονται οι πρώτες εκλογές στην κοινότητα της Θεσσαλονίκης, στις οποίες οι πρώην κρατούμενοι των στρατοπέδων, οι «όμηροι», εκπροσωπούνται από τη δική τους παράταξη.

Η πίκρα και ο θυμός δύσκολα παραμερίζονται και οι διαφωνίες είναι πάντα πολλές. Τον Νοέμβριο του 1947 συγκαλείται στην Αθήνα η πρώτη Συνέλευση των αντιπροσώπων των ισραηλιτικών κοινοτήτων «εις ατμόσφαιρα δυσπιστίας και καχυποψίας», σημειώνει ο αρθρογράφος της *Εβραϊκής Εστίας*» (ό.π., σ. 109).

Θεσσαλονίκη και πάλι (8/8)

Διατηρώντας οι εβραϊκές κοινότητες, έστω και ως σκιές του προηγούμενου εαυτού τους, την παράδοση του Τύπου εξέδωσαν δύο εφημερίδες μεταπολεμικά, το *Ισραηλιτικόν Βήμα* από τον Νοέμβριο του '45 στη Θεσσαλονίκη και την *Εβραϊκή Εστία* από τον Μάρτη του '47 στην Αθήνα. Αυτές παρακολουθούσαν τη διεθνή πολιτική σκηνή δίνοντας έμφαση στα θέματα που αφορούν τους Εβραίους, και με κυρίαρχο βέβαια ανάμεσά τους το ζήτημα της μετανάστευσης στην Παλαιστίνη και τη διαδικασία της ανακήρυξης του κράτους του Ισραήλ. Παρουσίαζαν επίσης την καθημερινότητα των κοινοτήτων στην επίπονη διαδικασία της ανασυγκρότησής τους, κάτι το οποίο θα δούμε για την κοινότητα της Θεσσαλονίκης με περισσότερες λεπτομέρειες στο επόμενο μάθημα.

Βιβλιογραφία

- Μορέν Εντγκάρ, Ο νεωτερικός κόσμος και το εβραϊκό ζήτημα, εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2007.
- Μπενβενίστε Ρίκα, *Αυτοί που επέζησαν*, Πόλις, Αθήνα 2014.

Ιστότοποι

- http://www.ushmm.org/wlc/en/media_nm.php?ModuleId=10005162&MediaId=382, τελευταία πρόσβαση στις 19/09/2015.
- http://archive.in.gr/news/mideast/03d_idior_diaspora_al_iyah.htm, τελευταία πρόσβαση στις 19/09/2015.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες
- Εικόνα 1: Copyright,
http://www.ushmm.org/wlc/en/media_nm.php?ModuleId=10005162&MediaId=382

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μαρία Καβάλα. «Η ανασυγκρότηση της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης μεταπολεμικά. Συγκρίσεις με την Ευρώπη. Η επιστροφή των πρώτων επιζώντων στη Θεσσαλονίκη». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS352/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Ραμματά
Θεσσαλονίκη, εαρινό εξάμηνο 2014-2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

